Wystawa stała Muzeum Historycznego Miasta Krakowa

Jednym z głównych zadań i celów Muzeum Historycznego Miasta Krakowa było przygotowanie wystawy stałej. Miała ona i ma za zadanie, mówiąc najogólniej, przy pomocy przede wszystkim zbiorów własnych Muzeum zobrazować przeszłość Krakowa dla jak najszerszego grona odbiorców.

Od kilku lat zespół pracowników Muzeum przygotowuje scenariusz nowej wystawy stałej, która zostanie otwarta w głównej siedzibie Muzeum Historycznego, czyli w pałacu Pod Krzysztofory. Wystawa ta powstaje w ponad 60 lat po pierwszej. Przez ten czas zbiory Muzeum wielokrotnie się powiększyły, przybyło wiele pierwszorzędnych obiektów muzealnych. Wiedza o przeszłości Krakowa została znacznie rozszerzona. Prace badawczo-naukowe historyków, historyków sztuki, archeologów, archiwistów zweryfikowały niektóre sądy i opinie. Do tego doszedł postęp techniki (szczególnie rozwój multimediów), mający obecnie olbrzymie znaczenie przy tworzeniu nowoczesnych ekspozycji. Wszystko to stawia przed Muzeum nowe wyzwania. Pragniemy zaprezentować dzieje naszego miasta w sposób w miarę pełny, także przy pomocy różnych środków technicznych, godnych miana XXI wieku.

Nie należy jednak zapominać o przeszłości, o pewnej tradycji wypracowanej przy tworzeniu kolejnych wersji wystawy. Chociażby o tym, że przy takiej okazji Muzeum (nie tylko zresztą nasze) chwali się swoimi najcenniejszymi zbiorami, bo właśnie je w pierwszej kolejności chcą oglądać zwiedzający. Inna ważna rzecz, ulokowanie wystawy w pałacu Pod Krzysztofory powinno, przynajmniej w pewnym zakresie, sugerować, że mamy do czynienia z wnętrzami bądź co bądź pałacowymi, których w Krakowie nie ma pod dostatkiem. Warto w związku z tym przypomnieć pokrótce historię wystawy stałej Muzeum Historycznego Miasta Krakowa.

Pomysł urządzenia wystawy, w której przedstawiono by historię podwawelskiego grodu, był oczywisty z chwilą powołania do życia Muzeum Historycznego jako oddziału przy Archiwum Aktów Dawnych w Krakowie. Nastąpiło to na posiedzeniu Rady Miejskiej 31 maja 1899 roku. W Archiwum też gromadzono zbiory dla przyszłej placówki muzealnej. Jeszcze przed II wojną światową, kiedy Muzeum nadal nie było samodzielną instytucją, przejęto w 1937 roku na siedzibę Muzeum zabytkowy budynek przy ulicy Szpitalnej 21, zwany Domem pod Krzyżem.

Tuż po zakończeniu II wojny światowej sprawa nabrała tempa. Przede wszystkim już w grudniu 1945 roku Muzeum Historyczne Miasta Krakowa uzyskało osobowość prawną jako samodzielna jednostka. Rozpoczęły się starania o dodatkowy, o odpowiedniej kubaturze budynek, sposobny do urządzenia wystawy stałej. Dom po Krzyżem nie wystarczał ze względu na stosunkowo małe pomieszczenia. Wówczas z pomocą przyszło Towarzystwo Miłośników Historii i Zabytków Krakowa. Zawarta z nim umowa (na przełomie lat 1946 i 1947) oddawała do dyspozycji Muzeum część siedziby Towarzystwa w Kamienicy Krauzowskiej przy ulicy św. Jana 12.

Tam właśnie Muzeum Historyczne urządziło pierwszą swoją wystawę stałą. Zaprezentowane zostały wybrane tematy związane z historią Krakowa, ułożone chronologicznie. Jej tytuł, prawdopodobnie autorstwa dyrektora Jerzego Dobrzyckiego[1], brzmiał dość enigmatycznie: *Dzieje i kultura Krakowa w ciągu wieków*.

Otwarcie planowano na wrzesień 1952 roku. „Jednak na wskutek uchwały ogółu pracowników Muzeum, powziętej w celu uczczenia 8-mej rocznicy Manifestu Lipcowego i 70-tej rocznicy powstania Wielkiego Proletariatu, postanowiono jednomyślnie przyspieszyć otwarcie zbiorów o pełne trzy miesiące”[2].

Ostatecznie wystawę otwarto 24 czerwca 1952 roku[3]. Pośród gości oficjalnych, jak np. przewodniczący Miejskiej Rady Narodowej w Krakowie Marcin Waligóra, nie mogło zabraknąć najważniejszej miejscowej osobistości politycznej tego okresu. „Przybył również radziecki konsul w Krakowie Nikitin, by wziąć udział w otwarciu Muzeum, którego jeden z działów obrazuje pobyt Lenina i Stalina w Polsce. Dział ten,

[1] Jerzy Dobrzycki (1900–1972), historyk sztuki, wybitny znawca dziejów Krakowa, legionista, uczestnik II i III powstania śląskiego, działacz plebiscytowy na Śląsku. Inicjator Dni Krakowa (1936) oraz Konkursu na najpiękniejszą szopkę krakowską (1937). Pierwszy dyrektor Muzeum Historycznego Miasta Krakowa w latach 1946–1964.

[2] Dobrzycki J.: *Muzeum Historyczne Miasta Krakowa. Jego dzieje i zbiory*. Kraków 1955, s. 77.

[3] „Dziennik Polski” 1952, nr 151, z 25 czerwca, s. 4.

Sala Bractwa Kurkowego, ok. 1985, fot. J. Korzeniowski

Sala Bractwa Kurkowego, ok. 1985, fot. J. Korzeniowski

Sala Bractwa Kurkowego, ok. 1985, fot. J. Korzeniowski

pokazując wyzwolenie naszego miasta w 1945 roku, jest żywym symbolem przyjaźni narodu polskiego i radzieckiego”[4].

Przesłanie wystawy również nie odbiegało w tonie od wymogów ówczesnej propagandy: „Wycieczki, przyjeżdżające na Dni Krakowa, będą tu mogły zapoznać się z przeszłością naszego miasta od czasów prehistorycznych aż po dzień dzisiejszy, aż po realizowane dzieło planu 6-letniego Nową Hutę, przekształcającą Kraków w miasto socjalistyczne. Dzięki tam pomyślanej ekspozycji materiałów muzealnych dom przy ul. św. Jana 12 ukazuje historię Krakowa w ujęciu marksistowskim. To, o co walczył Kościuszko, Dembowski, Waryński, Dzierżyński i semperitowcy – realizuje dziś pokolenie budowniczych Nowej Huty”[5].

Scenariusz pod kierunkiem dyrektora Dobrzyckiego przygotował zespół pracowników Muzeum: Juliusz Demel[6], Jan Pachoński[7], Jadwiga Klepacka[8]. Graficzna i artystyczna oprawa wystawy była dziełem profesora Akademii Sztuk Pięknych w Krakowie Witolda Chomicza[9].

Wystawę urządzono na pierwszym i drugim piętrze Kamienicy Krauzowskiej. Została rozmieszczona w sumie w siedmiu salach i dwóch westybulach. Całość powierzchni ekspozycyjnej wynosiła 324 m kw. W latach późniejszych doszły jeszcze dwie sale na parterze.

Ideę wystawy sprecyzował dyrektor Dobrzycki, pisząc, że ma ona „za zadanie zobrazować za pomocą odpowiednich zespołów eksponatów, objaśnionych napisami i żywym słowem prelekcyj służby oświatowej [Muzeum], historyczny rozwój miasta i najbliższego terenu jego oddziaływania na rozległej przestrzeni od pojawienia się śladów pierwszych mieszkańców tych stron, aż po okres realizacji planu 6-letniego i podjęcia budowy Nowej Huty. Ekspozycja uwzględnia w kolejności chronologicznej przemiany zachodzące w obrębie społeczeństwa krakowskiego, w kształtowaniu się życia, rozwoju i kultury miasta”[10].

Warunki obiektywne (szczupłość pomieszczeń) spowodowały, że od samego początku założono konieczność ścieśniania tematycznego ekspozycji. To też było przyczyną, że musiała ulec ograniczeniom strona merytoryczna wystawy, spotęgowanym dodatkowo działalnością cenzury. Na wystawie, jak napisano, dominowała chronologia.

Podział tematów w poszczególnych pomieszczeniach przedstawiał się następująco:

[4] Loc. cit.

[5] Loc. cit.

[6] Juliusz Demel (1921–1991), historyk, profesor Uniwersytetu we Wrocławiu i Wyższej Szkoły Pedagogicznej w Opolu. Autor i współautor wielu prac z dziejów Krakowa (m.in.: *Stosunki gospodarcze i społeczne Krakowa w latach 1853–1866*. Wrocław 1958, *Pożar Krakowa 1850 r.* Kraków 1952) oraz z historii Rumunii. Pracownik Muzeum Historycznego w latach 1949–1956.

[7] Jan Lubicz-Pachoński (1907–1985), historyk, profesor Uniwersytetu Jagiellońskiego i Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach. Autor m.in. czterotomowej pracy *Legiony Polskie 1797–1807. Prawda i legendy*. T. 4. *Z ziemi włoskiej do Polski 1800–1807*. Warszawa 1979 oraz m.in.: *Generał Jan Henryk Dąbrowski 1755–1818*. Warszawa [1981], *Kraków wobec powstań śląskich i plebiscytu*. Warszawa–Kraków 1981, *Słownik biograficzny oficerów Legionów Polskich 1796–1807*. Kraków 2003, *Wojciech Bartosz Głowacki – chłopski bohater spod Racławic i Szczekocin*. Warszawa–Kraków 1987.

[8] Jadwiga Klepacka (1920–2005), długoletnia pracownica Muzeum Historycznego Miasta Krakowa. Autorka m.in. publikacji *Zabytki cechowe w zbiorach Muzeum Historycznego miasta Krakowa – katalog*. Kraków 1957. Nekrolog autorstwa Wacława Passowicza w: „Krzysztofory. Zeszyty Naukowe Muzeum Historycznego Miasta Krakowa” 2005, z. 23, s. 239–240.

[9] Witold Chomicz (1910–1984), malarz, grafik, bibliofil, profesor krakowskiej Akademii Sztuk Pięknych (kierownik Katedry Grafiki Książki). Twórca obrazów olejnych, plakatów, drzeworytów, projektów witraży i znaczków pocztowych. W twórczości inspirował się m.in. legendami i zwyczajami krakowskimi.

[10] Dobrzycki J.: *Muzeum Historyczne*…, s. 83, 84.

pierwsze piętro:

westybul: najdawniejsze okresy pradziejów oraz przyczyny powstania osady;

sala I:

– najbliższe okolice Krakowa,

– Kraków przed lokacją i lokacja miasta w 1257 roku,

– organizacja miasta i dawne władze miejskie,

– ludność dawnego Krakowa, różnice i antagonizmy społeczne,

– handel w dawnym Krakowie;

sala II:

– handel w dawnym mieście (ciąg dalszy),

– cechy krakowskie,

– obronność miasta i dawne Bractwo Kurkowe,

– kultura materialna i duchowa w dawnym Krakowie;

sala III:

– dawne tradycje, zwyczaje i obrzędy krakowskie;

drugie piętro:

westybul: czasy oświecenia (Hugo Kołłątaj, czasy Stanisława Augusta, Tadeusz Kościuszko);

– sala IV: powstanie kościuszkowskie, powstanie krakowskie 1846, Wiosna Ludów;

– sala V: Wiosna Ludów (ciąg dalszy);

– sala VI: dzieje Krakowa pomiędzy 1850–914 (wielki pożar w 1850 roku, powstanie styczniowe, rozwój nauki, kultury i sztuki w drugiej połowie XIX wieku, rozwój ruchu robotniczego w Krakowie – Lenin w Krakowie);

– sala VII: I wojna, rządy sanacyjne, ruchy rewolucyjne 1923, 1936, okupacja niemiecka, wyzwolenie przez Armię Czerwoną, plan 6-letni, budowa Nowej Huty.

„Zwiedzanie Muzeum kończy się radosnym akcentem przedstawionej graficznie wizji nowego socjalistycznego Krakowa[11]".

Wystrój wystawy oparto, zgodnie z założeniem, na zbiorach własnych. Od innych instytucji wypożyczono tylko nieliczne muzealia, w tym przede wszystkim z krakowskiego Muzeum Archeologicznego zabytki archeologiczne do ilustracji historii najdawniejszych dziejów miasta. Wspomagano się też fotokopiami różnych dokumentów królewskich, np. miniatur z *Kodeksu Bohema*.

Przygotowując wystawę, dyrekcja i pracownicy zdawali sobie oczywiście sprawę z niedostatku obiektów, które miały ilustrować poszczególne tematy. Dlatego też zwrócono się do znanych krakowskich twórców o wykonanie konkretnych zamówień uzupełniających opowieść merytoryczną ekspozycji.

Specjalnie na potrzeby wystawy Feliks Dańczak[12] wykonał makietę murów obronnych z Bramą Floriańską i Barbakanem, Bronisław Schönborn[13] narysował rekonstrukcję dawnego wodociągu miejskiego (rurmusu), Witold Chomicz namalował obrazy ilustrujące tradycje Krakowa. Powstała też wielka panorama *Wiosna Ludów w Krakowie* autorstwa Zygmunta Wierciaka[14] pod kierunkiem merytorycznym Jerzego Dobrzyckiego. Prace te, wówczas nowe, współczesne, niepokryte „patyną dziejów", obecnie, po kilkudziesięciu latach stały się cenionymi obiektami w zbiorach Muzeum Historycznego.

Nie stroniono również od różnego typu pomocy wizualnych, np. plastycznych, kolorowych, plansz, bardzo starannie przygotowanych od strony naukowej. Temat rozwój terytorialny Krakowa opracował prof. Józef Mitkowski[15], natomiast szlaki handlowe łącze Kraków z innymi centrami handlowymi w Europie oraz wzrost ludności Krakowa od XIV do początku XX wieku były wspólnym dziełem pracowników Wojewódzkiego Archiwum Państwowego w Krakowie. Tutaj warto też wspomnieć o makietach krajobrazowych z figurkami postaci w strojach z epoki: jedna z nich przedstawiała żołnierzy naczelnika Kościuszki druga krakowian na barykadzie podczas walk z Austriakami w 1848 roku. Obie zostały przygotowane pod względem naukowym przez Jerzego Pachońskiego, a wykonane w pracowniach artystycznych Sekcji Opieki PCK w Krakowie.

W 1969 roku, w związku z pozyskaniem nowych pomieszczeń, wystawę tę przebudowano, m.in. powiększono ją

Salonik w stylu biedermeier, ok. 1985, fot. J. Korzeniowski

[11] *Ibidem*, s. 97.

[12] Feliks Dańczak (zm. 1974), architekt, pracownik Zamku Królewskiego na Wawelu.

[13] Bronisław Schönborn (1909–1971), rysownik, grafik, autor ponad trzech tysięcy widoków starego Krakowa.

[14] Zygmunt Wierciak (1881–1950), malarz, absolwent Akademii Sztuk Pięknych w Krakowie. Malował pejzaże, portrety sceny batalistyczne, bardzo często o tematyce krakowskiej.

[15] Józef Mitkowski (1911–1980), historyk, profesor Uniwersytetu Jagiellońskiego, wybitny mediewista.

Jadalnia mieszczańska, ok. 1985, fot. J. Korzeniowski

o dwie sale na parterze, gdzie zaprezentowano tradycje krakowskie (szopki i Lajkonika). Wówczas powierzchnia ekspozycyjna zwiększyła się do 473 m kw.

Wystawa w Kamienicy Krauzowskiej przy ulicy św. Jana 12 przetrwała ponad ćwierć wieku. Jej kres nastąpił z chwilą otrzymania przez Muzeum Historyczne w 1965 roku, po długoletnich staraniach, pałacu Pod Krzysztofory. Nowa siedziba, świetnie usytuowana, bo w samym sercu Krakowa, przy Rynku Głównym 35, od samego początku była przewidywana na miejsce prezentacji wystawy stałej. Wielkim jej atutem była znacznie większa niż dotychczasowa powierzchnia ekspozycyjna, co pozwoliło na rozszerzenie wielu tematów.

Zdecydowano utrzymać dotychczasowy tytuł, nieco go tylko modyfikując: *Z dziejów i kultury Krakowa*. Pozostał przyimek „z" w tytule dla podkreślenia, że nie wszystkie problemy będą na wystawie przedstawione, czego pracownicy Muzeum są świadomi. Nadal bowiem brakowało i obiektów, i miejsca do ich prezentacji. Dominowała chronologia, nie stroniono wszakże od zaprezentowania osobnych, samodzielnych tematów.

Scenariusz wystawy opracowali pracownicy naukowi Muzeum: Celina Bąk-Koczarska[16], Jadwiga Klepacka, Stanisława Opalińska, Wacław Passowicz[17], Hanna Styczyńska, Henryk Świątek, Witold Turdza, Tadeusz Wroński[18]. Redakcji ogólnej scenariusza dokonali: dyrektor Sławomir Wojak[19] oraz wicedyrektor Leszek Ludwikowski[20]. Kuratorem wystawy został Witold Turdza. Do opracowania oprawy plastycznej wystawy został zaproszony Andrzej Pawłowski[21], profesor Akademii Sztuk Pięknych w Krakowie.

Profesor Pawłowski ze zrozumieniem wyszedł naprzeciw oczekiwaniom Muzeum. Zgodził się z sugestią autorów scenariusza, że ulokowanie wystawy w takim miejscu, jakim jest pałac Pod Krzysztofory zobowiązuje do uszanowania przeszłości tego miejsca. Zgodnie z tym uznał, że wystawa, która znajdzie się we wnętrzach pałacowych, powinna do takich wnętrz całą swoją aranżacją nawiązywać. Dlatego zaprojektował kilka rodzajów charakterystycznych gablot, których dominującym elementem były profilowane gzymsy koronujące, wzorowane na oryginałach ze sztukaterii w sali

[16] Celina Bąk-Koczarska (1926–2008), kustosz Muzeum Historycznego Miasta Krakowa, długoletnia kierowniczka Działu Historii i Sztuki Krakowa Nowoczesnego, autorka m.in. publikacji *Juliusz Leo – twórca wielkiego Krakowa*. Wrocław–Kraków 1986, *Mieszkańcy pałacu „pod Krzysztofory". Właściciele i lokatorzy od XIV do XX wieku*. Kraków 1999 oraz licznych biografii w *Polskim słowniku biograficznym*. Nekrolog autorstwa Wacława Passowicza w: „Krzysztofory. Zeszyty Naukowe Muzeum Historycznego Miasta Krakowa" 2008, z. 26, s. 284–286.

[17] Wacław Passowicz (ur. 1945), historyk, długoletni pracownik Muzeum Historycznego Miasta Krakowa, w latach 1988–2010 wicedyrektor Muzeum, w 2003 r. pełnił obowiązki dyrektora Muzeum. Autor wielu przewodników, folderów i materiałów dydaktycznych na temat ekspozycji muzealnych. Współautor wielu wystaw organizowanych przez Muzeum.

[18] Tadeusz Wroński (1936–1984), historyk, kustosz Muzeum Historycznego Miasta Krakowa, autor wielu opracowań dotyczących Krakowa w czasie II wojny światowej, m.in. *Kroniki okupowanego Krakowa*. Kraków 1974. Nekrolog autorstwa Leszka Ludwikowskiego w: „Krzysztofory. Zeszyty Naukowe Muzeum Historycznego Miasta Krakowa" 1983, z. 10, s. 122.

[19] Sławomir Wojak (1929–1984), historyk sztuki, trzeci dyrektor Muzeum Historycznego Miasta Krakowa w latach 1973–1984. Nekrolog autorstwa Leszka Ludwikowskiego w: „Krzysztofory. Zeszyty Naukowe Muzeum Historycznego Miasta Krakowa" 1983, z. 10, s. 7.

[20] Leszek Ludwikowski (1925–1990), historyk sztuki, główny konserwator zbytków Krakowa, organizator ruchu przewodnickiego po Krakowie, wicedyrektor Muzeum Historycznego w latach 1971–1988. Autor licznych prac popularyzujących dzieje i kulturę Krakowa, m.in. *Sukiennice*. Warszawa 1978 (wyd. 2. Warszawa 1984, wyd. 3. Warszawa 1989), *Wieża Ratuszowa na Rynku Głównym w Krakowie*. Warszawa 1980, *Bractwo Kurkowe.* Kraków 1978. Nekrolog autorstwa Wacława Passowicza w: „Krzysztofory. Zeszyty Naukowe Muzeum Historycznego Miasta Krakowa" 1989, z. 16, s. 7, 8.

[21] Andrzej Pawłowski (1925–1986), absolwent Wydziału Architektury Wnętrz Akademii Sztuk Pięknych w Krakowie. Organizator i profesor Wydziału Form Przemysłowych ASP. Członek-założyciel Grupy Krakowskiej i Stowarzyszenia Projektantów Form Przemysłowych. Dla Muzeum Historycznego aranżował także wystawę *Militaria i zegary* przy ul. św. Jana 12 oraz wystawę stałą w Starej Synagodze.

Sala władz miejskich, 2012, fot. T. Kalarus

Gospoda cechowa, 2006, fot. J. Korzeniowski

fontanowskiej. Taki sam element zdobniczy miały specjalnie zaprojektowane karnisze, portale ujmujące przejścia między niektórymi salami, imitacja stropu oraz karnisze wraz ze specjalnie uszytymi firanami i zasłonami. Specjalnie dobór kolorystyki ścian. Różne rodzaje wzorzystych tkanin zostały obite na wybranych fragmentach ścian poszczególnych sal. Zasłony i firanki, karnisze, imitacja stropu – wszystko to miało dyskretnie sugerować pałacowy charakter wnętrz, spotęgowany dodatkowo jeszcze przez widoczne oryginalne detale, jak gzymsy czy rozety.

Konsekwentnie też prof. Pawłowski prezentował pomieszczenia w całej okazałości, świadomie rezygnując z dodawania w salach różnych ścianek działowych, przepierzeń, labiryntów ekranowych itp., co zawsze jest wygodne przy argumentacji o „wygospodarowywaniu miejsca".

W tym miejscu godzi się przypomnieć krakowskiego artystę malarza Stanisława Wałacha[22], współpracującego przy wystawie z prof. Pawłowskim. Wykonał koloraturę wybranych ścian oraz kilka fresków. Niektóre z nich zachowane są dotychczas. Na parterze dwie tablice z fragmentem tekstu z dokumentu lokacyjnego Krakowa, natomiast na pierwszym piętrze w sali tzw. królewskiej herb Krakowa, a w dawnej sali złotnictwa dekoracyjny owal nad drzwiami. Większą pracą Wałacha był rozmieszczony na całej ścianie w galerii fresk *Czarne chmury nad Rzeczypospolitą*, zamalowany podczas kolejnego remontu.

Otwarcie wystawy miało miejsce 20 lipca 1979 roku, w samo południe, przy dźwiękach hejnału mariackiego (odegranego specjalnie na tę okoliczność przez strażaka-hejnalistę na półpiętrze Krzysztoforów). Wybór tej daty nie był przypadkowy. Uczczono przy tej okazji dwie rocznice: 80. rocznicę utworzenia Muzeum Historycznego Miasta Krakowa, a przede wszystkim mijające właśnie 35 lat istnienia Polski Ludowej.

Wśród zaproszonych gości byli m.in. konsul generalny Francji Marcel Roux oraz konsul USA Cornelius Walsh. Nie wiadomo, czym to tłumaczyć, ale zabrakło konsula Związku Radzieckiego, co w ówczesnej sytuacji politycznej mogło wywołać odpowiednie komentarze.

Nie pojawili się także najwyżsi rangą przedstawiciele władz, ani prezydent Krakowa (w jego zastępstwie przybyła wiceprezydent Barbara Guzik), ani I sekretarz Komitetu Wojewódzkiego Polskiej Zjednoczonej Partii Robotniczej (tę instytucję reprezentował tylko kierownik Wydziału Pracy Ideowo-Wychowawczej Komitetu Krakowskiego Polskiej Zjednoczonej Partii Robotniczej). Otwierała wystawę wiceprezydent Barbara Guzik w towarzystwie dyrektora Muzeum Sławomira Wojaka.

W prasie krakowskiej wydarzenie to, jakby nie było otwarcie najważniejszej i największej miejskiej placówki kulturalnej, skwitowano tylko nader krótkimi notatkami[23]. W wydanym natomiast rok później kolejnym numerze zeszytów naukowych Muzeum „Krzysztofory" ukazał się odpowiednio obszerny zapis tego wydarzenia autorstwa Wacława Passowicza wraz z materiałem zdjęciowym[24].

Wystawa wpisująca się, oczywiście, w obowiązujące realia polityczne, nie mogła pominąć uproszczeń pewnych tematów, np. gloryfikowanie zajęcia Krakowa przez wojska sowieckie w styczniu 1945 roku. Jednakże nadgorliwość tzw. czynników oficjalnych, a mówiąc ściślej Komitetu Wojewódzkiego PZPR oraz wszechwładnej cenzury prowadziła do denerwujących ingerencji w scenariusz, jak np. usunięcie obrazu Tadeusza Popiela *Zesłańcy na Sybir* czy małej fotografii komendanta Józefa Piłsudskiego – tej na kilka godzin przed otwarciem wystawy, po telefonie z Komitetu Wojewódzkiego. Czasami przybierało to formy groteskowe, czego z kolei przykładem może być podpis pod jednym ze znakomitszych obiektów ze zbiorów Muzeum: „ornat świecki cechu krupników". Ta „świeckość", mająca w asekuracyjnym zamyśle ułagodzić ewentualną decyzję cenzury co do możliwego usunięcia ornatu (czyli paramentu kościelnego, którą to instytucję władze państwowe zwalczały zawzięcie), budziła uśmiech politowania. Jednakże jeszcze przez kilka miesięcy figurowała w tym podpisie[25].

[22] Stanisław Wałach (1919–1983), artysta malarz, absolwent Akademii Sztuk Pięknych w Krakowie (1947 r., pracownia Jerzego Fedkowicza). Prace artysty wystawiano m.in. w Austrii, Chinach, Grecji, Francji, Niemczech, USA, Związku Radzieckim.

[23] „Dziennik Polski" 1979, nr 163, z 23 lipca, s. 2; „Echo Krakowa" 1979, nr 162, z 23 lipca, s. 1.

[24] Passowicz W.: *Kronika działalności Muzeum Historycznego Miasta Krakowa za rok 1979*. „Krzysztofory Zeszyty naukowe Muzeum Historycznego Miasta Krakowa" 1980, z. 7, s. 104–106.

[25] Wspomnienia własne autora niniejszego artykułu.

Sala Tadeusza Kościuszki, 2006, fot. J. Korzeniowski

Sala Tadeusza Kościuszki, 2006, fot. J. Korzeniowski

Wystawa zajmowała cztery sale na parterze i 18 pomieszczeń na pierwszym piętrze Krzysztoforów. W sumie powierzchnia wystawiennicza liczyła 896 m kw.

Zaprezentowano następujące tematy:

sale parterowe:

– tradycje i legendy Krakowa (Lajkonik, szopki krakowskie),

– fotoplastykon;

pierwsze piętro, kolejne pomieszczenia:

hall – rola dekoracyjna;

sala ze stiukami Baltazara Fontany (tzw. fontanowska) – reprezentacyjna z portretami osobistości krakowskich;

sala władz miejskich i Bractwa Kurkowego,

– obronność miasta,

– gospoda cechowa,

– złotnictwo,

– złotnictwo (ciąg dalszy),

– handel,

– powstanie kościuszkowskie,

– powstania narodowe XIX wieku,

– ruch robotniczy,

Kraków w I wojnie światowej i wyzwolenie 1918 roku;

galeria pałacowa – Kraków w okresie II wojny światowej;

kaplica pałacowa ze stiukami Baltazara Fontany;

salonik Księstwa Warszawskiego;

salonik w stylu biedermeier;

jadalnia mieszczańska.

W 1984 roku dyrektorem Muzeum Historycznego Miasta Krakowa został mianowany Andrzej Szczygieł[26]. Na początku jego kierownictwa, w latach 1986–1987, dokonano tylko drobnych, kosmetycznych zmian w wystawie stałej. Były jednak one bardzo istotne dla niektórych prezentowanych tematów. Wzbogacono sale o obiekty zakupione w międzyczasie, a także dodano obiekty, które wcześniej z przyczyn asekuracyjno-cenzuralnych nie mogły być pokazywane. I tak na przykład, dyrektor Szczygieł okazał się bardzo przychylny pomysłowi wydobycia, nareszcie, z magazynu muzealnego tarcz legionowych – unikatowej kolekcji, jedynej tego typu w Polsce – i udostępnieniu ich zwiedzających.

Wówczas też ukazał się, przygotowywany od dłuższego czasu, treściwy *Przewodnik po wystawie stałej*, przygotowany przez pracowników Muzeum Historycznego[27]. W nim zostały już uwzględnione wspomniane zmiany.

Wystawa w takim kształcie dotrwała do 1997 roku, jakkolwiek znacznie wcześniej przygotowywano się do gruntownej jej przebudowy. Powstawały sukcesywnie nowe oddziały Muzeum. Działała wystawa zegarów i militariów w Kamienicy Krauzowskiej przy ulicy św. Jana 12. Udostępniono przebudowaną wystawę stałą przy ulicy Pomorskiej 2, rozszerzając jej zakres tematyczny nie tylko do okupacji niemieckiej w czasie II wojny światowej, ale również okresu stalinizmu. „W kolejce" zaś czekała na otwarcie wystawa stała w Celestacie poświęcona dziejom Towarzystwa Strzeleckiego Bractwo Kurkowe w Krakowie, trwały też prace przy planowanej wystawie stałej wnętrz mieszczańskich w Kamienicy Hipolitów. Wymienione wystawy (nie licząc już istniejących wystaw stałych w Starej Synagodze i w oddziale teatralnym, a także w Wieży Ratuszowej) spowodowały, że wiele obiektów musiało opuścić wystawę stałą w Krzysztoforach. Dotyczyło to zwłaszcza cennych pamiątek Towarzystwa Strzeleckiego Bractwo Kurkowe oraz całej urządzonej w dawnej galerii pałacowej ekspozycji związanej z II wojną światową.

Postanowiono także zlikwidować trzy wspomniane saloniki. Wcześniej sale na parterze przeznaczono do organizowania wystaw czasowych.

„W roku 1998 do najważniejszych dokonań zaliczyć należy udostępnienie publiczności, po długich miesiącach remontu i przygotowań, dwóch gruntownie przebudowanych ekspozycji stałych: *Z dziejów i kultury Krakowa* w pałacu Krzysztofory oraz wystawy poświęconej walce i cierpieniom Krakowian w latach 1939–1956 w Domu Śląskim przy ulicy Pomorskiej 2"[28].

[26] Andrzej Szczygieł (1941–2003), historyk, czwarty dyrektor Muzeum Historycznego w latach 1984–2003. Nekrolog autorstwa Wacława Passowicza w: „Krzysztofory. Zeszyty Naukowe Muzeum Historycznego Miasta Krakowa" 2004, z. 22, s. 203, 204.

[27] *Przewodnik po wystawie stałej Z dziejów i kultury Krakowa w Krzysztoforach*. Muzeum Historyczne Miasta Krakowa. Red. W. Passowicz, E. Wojciechowska. Kraków [b.r.w.]. Autorzy tekstów: Celina Bąk-Koczarska, Grażyna Lichończak, Stanisława Opalińska, Wacław Passowicz, Hanna Styczyńska, Henryk Świątek, Witold Turdza, Tadeusz Wroński.

[28] Passowicz W.: *Kronika działalności Muzeum Historycznego Miasta Krakowa za lata 1997–1998*. „Krzysztofory. Zeszyty naukowe Muzeum Historycznego Miasta Krakowa" 2004, z. 22, s. 178.

Obie „ekspozycje nawiązujące do wcześniej istniejących, ale na tyle zmodyfikowane zarówno w swoim kształcie merytorycznym, jak i plastycznym, że można je traktować jako nowe”[29].

Dotychczasowy scenariusz ekspozycji został radykalnie przebudowany. Powołano zespół pod kierunkiem dyrektora Andrzeja Szczygła i wicedyrektora Wacława Passowicza, który przygotował nowy, znacznie rozbudowany scenariusz. Do zespołu tego należeli pracownicy Muzeum: Celina Bąk-Koczarska, Marta Marek, Michał Niezabitowski, Janusz Tadeusz Nowak, Stanisława Opalińska, Aleksandra Radwan, Jacek Salwiński, Leszek Sibila.

Autorem i realizatorem aranżacji plastycznej został Witold Turdza, sprawdzony wielokrotnie przy tego typu zadaniach. Każdy z wymienionych członków zespołu przygotowywał merytorycznie powierzony mu fragment wystawy, ilustrując go obiektami ze zbiorów Muzeum. Następnie, po konsultacjach ogólnych w zespole, dochodziło do konstruktywnych dyskusji z Witoldem Turdzą i wypracowaniu efektu końcowego.

W tym miejscu warto odnotować bardzo istotną rzecz. Otóż po raz pierwszy w dziejach Muzeum jego pracownicy, przygotowując wystawę stałą, nie byli skrępowani instytucjonalnymi decyzjami cenzury. Był to niebywały komfort, kiedy nie trzeba było liczyć się z poleceniami (często pozamerytorycznymi), które arbitralnie niweczyły czyjąś pracę. Ograniczenia na wystawie wynikały tylko z ponadczasowej bolączki muzealników, czyli ze szczupłości miejsca. To powodowało, że trzeba było rezygnować z rozbudowy jednych tematów na rzecz innych, zwłaszcza takich, do których istniały obiekty.

Witold Turdza, przebudowując plastycznie wystawę, zachował jednakże większość elementów koncepcji prof. Pawłowskiego, co przede wszystkim pozwoliło nadal podkreślić pałacowy charakter wnętrz.

W folderze wystawy dyrektor Wacław Passowicz napisał: „Prezentowana wystawa *Z dziejów i kultury Krakowa* jest syntetycznym przedstawieniem najistotniejszych, wybranych fragmentów z historii miasta, jego kultury i obyczajów, przede wszystkim tych, które nie są prezentowane na wystawach innych muzeów. Wpływ na kształt naszej ekspozycji miały też zastałe warunki, a więc zasób naszej kolekcji oraz układ architektoniczny i historia pałacu Krzysztofory”[30].

Wystawa była rozmieszczona tylko na pierwszym piętrze Krzysztoforów, w tych samych 18 pomieszczeniach, co poprzednio. Powierzchnia wystawowa była jednak mniejsza od tej z 1979 roku, liczyła bowiem 710 m kw. Jak widać, w stosunku do poprzedniej, wystawa stała nie zajmowała pomieszczeń parterowych, które już od kilku lat służyły dla wystaw czasowych.

Otwarciem nowej wystawy stałej w Krzysztoforach uczczono 80. rocznicę odzyskania niepodległości przez Polskę 11 listopada 1918 roku.

Tematy zaprezentowane wówczas w kolejnych pomieszczeniach przedstawiały się następująco:

hall – pełniący rolę reprezentacyjnego wejścia do sali fontanowskiej. W całości zapełniony różnego rodzaju historyczną bronią wraz ze zbrojami i hełmami, ułożoną w plastyczne kompozycje;

Sala powstań narodowych, 2006, fot. J. Korzeniowski

Sala powstania styczniowego, 2006, fot. G. Czupryniak

sala fontanowska – reprezentacyjna, największa sala pałacowa ozdobiona portretami osobistości krakowskich XVII–XIX wieku oraz meblami w stylu Ludwika XIV;

sala tzw. królewska;

sala władz miejskich;

gospoda cechowa;

rzemiosło artystyczne;

handel (sala im. Krakowskiej Kongregacji Kupieckiej – jedyny przypadek na wystawie nazwania imiennego pomieszczenia; dodatkowo informowała o tym specjalnie wykonana tabliczka);

Tadeusz Kościuszko; powstania narodowe: powstanie listopadowe, powstanie krakowskie 1846, Wiosna Ludów 1848;

Rzeczypospolita Krakowska;

powstanie styczniowe1863;

kaplica pałacowa ze stiukami Baltazara Fontany,

Kraków w okresie autonomii (dwa pomieszczenia),

I wojna światowa – Legiony Polskie – wyzwolenie Krakowa 1918 roku,

Kraków w okresie II Rzeczypospolitej;

galeria pałacowa i pomieszczenie amfiladowe do niej – widoki Krakowa.

Wystawa została uzupełniona także o obiekty wypożyczone długoterminowo z innych placówek lub przekazane

[29] *Ibidem*, s. 185.

[30] Idem: *Z dziejów i kultury Krakowa. W 80. rocznicę odzyskania niepodległości*. Kraków 1998 (folder wystawy).

Kaplica pałacowa, 2006, fot. J. Korzeniowski

Sala I wojny światowej, 2006, fot. J. Korzeniowski

Sala Krakowa w okresie autonomii, 2006, fot. J. Korzeniowski

Muzeum w depozyt. Tutaj wymienić należy Zamek Królewski na Wawelu, Muzeum Narodowe w Krakowie, Muzeum Archeologiczne w Krakowie. Szczególnie przyczyniła się do wzbogacenia wystawy Krakowska Kongregacja Kupiecka, użyczając, będące jej własnością, znakomite pamiątki związane z historią kupiectwa, a także fundując wykonanie gablot do sali handlu – z wdzięczności za te gesty Muzeum postanowiło nazwać, o czym była już mowa, salę handlu imieniem Kongregacji.

„Podobnie, jak przy budowie pierwszych wystaw, brano obecnie pod uwagę to, że Kraków, miasto muzeów, jest na różnorakie sposoby pokazywane w innych muzealnych ekspozycjach. Stołeczny, rezydencjonalny charakter podwawelskiego grodu, najpełniej wyrażają ekspozycje wawelskie. Ginące w pomrokach dziejów prehistoryczne, przedlokacyjne losy miasta pokazuje Muzeum Archeologiczne. Dzieje nauki i Uniwersytetu poznać można, oglądając Collegium Maius i inne ekspozycje wyższych uczelni. Sztuka najwyższego lotu, i ta z czasów średniowiecza, i ta nam współczesna, pokazywana jest na wystawach Muzeum Narodowego. Mają swoje ekspozycje również inne dziedziny naszego życia, jak np. farmacja, lotnictwo, fotografia”[31].

Obecnie, w 2012 roku, wystawa ta już nie istnieje. Generalny remont Krzysztoforów wymusił jej zamknięcie, co dokonywało się sukcesywnie od 2007 roku, przez likwidację poszczególnych sal wystawowych przygotowywanych do remontu czy też adaptowanych tymczasowo na potrzeby kadry pracowniczej.

Ostały się jeszcze tylko cztery, sąsiadujące ze sobą, sale z dawnego ciągu wystawy stałej, z częściowo zdekompletowanym wyposażeniem: hall przed salą fontanowską, fala fontanowska, sala tzw. królewska, sala władz miejskich. W tej ostatniej jeszcze można oglądać gabloty zaprojektowane przez prof. Pawłowskiego.

Od 2007 roku działa kolejny już w historii Muzeum zespół przygotowujący scenariusz wystawy stałej w Pałacu pod Krzysztofory. W chwili obecnej tworzą go następujący pracownicy merytoryczni: Janusz Tadeusz Nowak – kierownik oraz Robert Gaweł, Klaudia Kaczmarczyk, Magdalena Kwiecińska, Elżbieta Lang, Beata Łabno, Katarzyna Moskal, Małgorzata Niechaj.

Zaplanowana powierzchnia wystawiennicza będzie największa ze wszystkich dotychczasowych. Wystawę planuje się rozmieścić aż na trzech kondygnacjach Krzysztoforów:

Piwnice: w części dotąd odremontowanej – siedem pomieszczeń (262,8 m kw.), w części nieodremontowanej

[31] *Ibidem.*

Sala Krakowa w okresie II Rzeczypospolitej, 2006, fot. J. Korzeniowski

Sala Krakowa w okresie II Rzeczypospolitej, 2006, fot. J. Korzeniowski

– sześć pomieszczeń (305,6 m kw.), całość: 568,4 m kw. Parter (hall wejściowy, podcienia arkadowe oraz sześć sal): 457,5 m kw. Na pierwszym piętrze: 15 pomieszczeń (620,4 m kw.) oraz sala konferencyjna i pięć pomieszczeń przy niej o powierzchni 337,8 m kw. W sumie daje to 1984,1 m kw. powierzchni wystawienniczej. Do tego należy dodać klatki schodowej, półpiętra oraz inne pomieszczenia, niewchodzące bezpośrednio w ciąg merytoryczny wystawy, jednakże

Galeria, 2006, fot. J. Korzeniowski

Galeria, 2006, fot. J. Korzeniowski

Hall przed salą fontanowską, 2012, fot. J.T. Nowak

również brane są pod uwagę przez zespół jako tzw. miejsca neutralne do wykorzystania przy prezentacji drobniejszych tematów.

Przyszła wystawa stała ma już tytuł: *Kraków od początku, bez końca*.

Permanent Exhibition at Krzysztofory Palace – the Seat of the Historical Museum of the City of Kraków

The new permanent exhibition which is currently under construction at the headquarters of the Historical Museum of the City of Kraków, i.e. at Krzysztofory Palace is being created over sixty years after the Museum's first permanent exhibition titled *Kraków's History and Culture through the Ages* was launched in 1952. The entire exhibition space then was 324 sq m.

The following thematic scheme was used to accommodate that show in the Palace's exhibition rooms: Kraków's Prehistory; the Pre-Charter Era and the Great Charter of 1257; Municipal Government; Population of Kraków in the Past; Social Differences and Antagonisms; Trade; Kraków Guilds; the City's Defences; Kraków Marksmen's Confraternity – the Fowler Brotherhood; Material and Spiritual Culture; Local Customs and Rites; National Uprisings; Kraków in the Era of Galician Autonomy; Academic Research, Art and Culture; the Development of the Labour Movement; Lenin in Kraków; World War I; the Sanation Rule; Revolutionary Movements; the German Occupation; Liberation of Kraków by the Red Army; the Six-Year Plan; the Construction of Nowa Huta.

The second permanent exhibition at Krzysztofory Palace opened in 1979. Its visual setting was supposed to subtly highlight the interiors' palace character, and exhibition space expanded to 896 sq m. This time, the following topics were covered: Legends and Traditions; Municipal Government; Kraków Marksmen's Confraternity – the Fowler Brotherhood; the City's Defences; the Guild Inn; Goldsmithery; Trade; National Uprisings; the Labour Movement; Kraków during World War I and Its Liberation in 1918; Kraków during World War II; the Palace Chapel; the Duchy of Warsaw Salon, the Biedermeier Salon, the Burgher Dining Room.

The exhibition remained in that form until 1997, which is when it was thoroughly reorganized and upgraded. The new exhibition space, however, was smaller than the one opened in 1979, amounting to 710 sq m. It comprised the following sections: Baldassare Fontana's Room; the so-called Royal Chamber; the Municipal Authorities' Room; the Guild Inn; Handicraft; Trade; National Uprisings; the Palace Chapel; Kraków in the Era of Autonomy; World War I – the Polish Legions – Liberation of Kraków in 1918; Kraków in the Times of the Second Polish Republic; Views of Kraków.

Currently (2012) that exhibition no longer exists. The complete refurbishment of Krzysztofory Palace compelled its closing down – a process that was implemented by the gradual liquidation of exhibition rooms which were being prepared for renovation works, or temporarily adapted to the needs of the museum staff.

From 2007 onward, a team of museum staff members have been working on the scenario for the new permanent exhibition which will be located on three levels: the basement of Krzysztofory Palace, its ground floor, and its first floor, which adds up to almost 2,000 sq m of exhibition space. In addition, staircases, mezzanines, and a number of other rooms which are not directly included in the permanent exhibition project provide what the team refer to as "neutral space" that can be used for the presentation of minor topics.